

УДК 323.2

doi: 10.15421/1717166

Місце дебатних практик в діяльності міжнародних неурядових організаційН. С. Конон, І. Д. Авдєєва, Дніпровський національний університет імені О. Гончара,
Дніпро, Україна

У роботі охарактеризовано дебатну технологію як інструмент розповсюдження та закріплення демократичних цінностей. Встановлено, що дебати як технологія комунікації допомагають дивитися на речі з різних сторін; ставити запитання до розв'язання суті справи або проблеми; знаходити факти і розвивати кмітливість, логіку та аргументацію, критичне мислення, що є основними навичками людини, яка живе в демократичному суспільстві. Дебати закликають до рішень і є процесом перспективи для розвинутої людини з ліберальними цінностями. Оцінено вплив від використання дебатних практик на розвиток мислення людини та формування її цінностей. Охарактеризовано закономірності популярності дебатів у сучасному світі, залученості молоді до дебатної спільноти та зацікавленості мільйонів глядачів у публічних дебатах. З'ясовано перспективність дебатного руху, обумовлену їх популярністю у світі та зростанням кількості профільних організацій. Оцінено взаємозв'язок комунікативних технологій з процесами демократизації у світі і особливо на пострадянському просторі. Встановлено, що дебати є безпосереднім інструментом реалізації демократії міжнародними неурядовими організаціями.

Ключові слова: дебатна практика; демократія; діалог; комунікація; суспільство; неурядова організація; громадянське суспільство

Place of debate practice in activities of international non-governmental organizations

N. E. Konon, I. D. Avdieieva, O. Honchar Dnipro National University, Dnipro, Ukraine

The paper describes debatable technology as a tool for the dissemination and consolidation of democratic values. Debate is a specially organized, clearly structured public exchange of views between the two sides on a topic of relevance for the conviction of a third party. It has been established that debate as a technology of communication helps to look at things from different sides; ask questions to resolve the matter or problems; find the facts and develop intelligence, logic and argumentation, critical thinking, which are the basic skills of a person who lives in a democratic society. The debate, as a form of youth activity, first settled in the United States and Britain at the beginning of the 20th century, is a specially organized, clearly structured public exchange of views between the two sides on an urgent topic for the conviction of a third party. The mission of the program is to promote the values of a democratic society, to develop mutual understanding and cooperation between countries and peoples. Moreover debate is not only an educational methodology but also an integral part of the scientific democratic institutions since the times of ancient Greece. Each debate is called for decisions. Therefore, debate is a direct tool for the realization of democracy, as young people develop the most important skills and values for a liberal in the spirit of a person living in a democratic society. Today, the debate is a trend in the world. Thousands of young people are attracted to the debate community, and millions of spectators watch television debates. Prospects for the debate due to their popularity in the world and the growing number of profile organizations in the world, as well as already planned activities for the next 5 years. Consequently, the laws of the use of communicative technologies and the consolidation of democratic values in the consciousness of a person living in a liberal society are analyzed. It has been established that the debate is an instrument of international non-governmental organizations to maintain democratization in the post-Soviet space and in the world as a whole. The advantages of this study are in the new approach to understanding the tools of democratization.

Keywords: debate practice; democracy; dialogue; communication; society; non-governmental organization; civil society

Место дебатных практик в деятельности международных неправительственных организаций

Н. Е. Конон, И. Д. Авдеева, Днепропетровский национальный университет имени О. Гончара, Днепр, Украина

В работе охарактеризована дебатная технология как инструмент распространения и закрепления демократических ценностей. Установлено, что дебаты как технология коммуникации помогают смотреть на вещи с разных сторон; задавать вопросы, которые могут помочь в решении сути дела или проблемы; находить

Цитування даної статті: Конон Н. С., Авдєєва І. Д. Місце дебатних практик в діяльності міжнародних неурядових організацій / Н. С. Конон, І. Д. Авдєєва // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2017. – Т. 20. – № 12. – С. 62-67.

Citation of this article: Konon, N.E. & Avdieieva, I.D. (2017). Osnovni zahalnonaukovi metody doslidzhennia v istorychnykh naukakh [Place of debate practice in activities of international non-governmental organizations]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 20 (12), 62-67.

Received: 17.12.2017

Accepted: 27.12.2017

факты и развивать сообразительность, логику и аргументацию, критическое мышление, что являются основными навыками человека, живущего в демократическом обществе. Дебаты призывают к решениям и являются процессом перспективы для развитого человека с либеральными ценностями. Оценено влияние использования дебатных практик на развитие мышления человека и формирование его ценностей. Охарактеризованы закономерности популярности дебатов в современном мире, вовлеченности молодежи в дебатное сообщество и заинтересованности миллионов зрителей в публичных дебатах. Выяснена перспективность дебатного движения, обусловленная их популярностью в мире и ростом количества профильных организаций. Оценена взаимосвязь коммуникативных технологий с процессами демократизации в мире и особенно на постсоветском пространстве. Установлено, что дебаты являются непосредственным инструментом реализации демократии международными неправительственными организациями.

Ключевые слова: дебятная практика; демократия; диалог; коммуникация; общество; неправительственная организация; гражданское общество

Постановка проблеми. На сьогодні дебати є трендом у світі. Заключні дебати між кандидатами в президенти США від Демократичної і Республіканської партій Хілларі Клінтон і Дональдом Трампом подивилися 71,6 млн. телеглядачів. Статистику надала компанія Nielsen, повідомляє Associated Press.

Вони посіли третє місце в американській історії. Рекордними були перші дебати між цими кандидатами: їх дивилися 84 млн. чоловік. На другій позиції дебати 1980 року між кандидатами Джиммі Картером і Рональдом Рейганом – 80,6 млн. глядачів. В агентстві уточнили, що дані результати не включають перегляди дебатов онлайн. Це є прямим доказом популярності дебатов.

Дебатні практики для демократизації пострадянських суспільств використовуються з кінця ХХ сторіччя. Перші тренінги з технології в Україні проводилися у 1996-1998 роках. Піонерами розвитку дебатов в Україні стали міжнародний фонд «Відродження» та НУО «Вчитель за демократію та партнерство», на початку ХХІ століття до них долучилися: молодіжний клуб «Співдружність», ГО «Нове Бачення», Дебатна Академія, Федерація дебатов України. У той же час з 1995 року у Республіці Білорусь здійснює діяльність ОО «Новий клуб спілкування». У Литві діє Навчальний дебатний центр (EDC), який є неурядовою та некомерційною організацією, заснованою Фондом відкритого суспільства у Литві. Він був зареєстрований в Друскінінкай у 1999 р.

Основним координатором дебатних проєктів є міжнародна дебатна організація IDEA. Організація була створена в 1999 році для координації пілотних дебатних програм Фонду «Відкрите суспільство». Сьогодні це мережа міжнародних організацій, які займаються розвитком дебатов та пов'язаних із ними форм діяльності, надаючи молодим людям можливість висловитися й бути почутими.

Аналіз досліджень та публікацій. До вивчення дебатов як освітньої технології та інструменту реалізації демократизації зверталось чимало вітчизняних і зарубіжних

вчених та практиків. Вагомий внесок у розбудову теоретичної бази феномену дебатів внесли М. Ліпман, Міхаель В. Фріман, А. Шнайдер, К. Ненсі, А. Ж. Фреєли, Р. Грей та ін. Серед вітчизняних дослідників необхідно звернути увагу на роботи: О. І. Пометун, Л. М. Пилипчатина, І. М. Сущенко, І. О. Баранова, О. В. Зими, М. Е. Масютіна та ін. Не дивлячись на те, що дебати як явище досить активно досліджуються у сучасній науці, науковці більше уваги приділяють вивченню дебатної технології, а не впливу даного феномену на розвиток суспільства, критичного мислення в особистості та розвиток демократичних цінностей.

Мета дослідження. Метою даного дослідження є проведення комплексного аналізу дебатних практик як інструменту демократизації.

Виклад основного матеріалу. Дебати – це спеціально організований, чітко структурований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми для переконання третьої сторони.

Дебати в сучасному світі широко представлені в програмах навчальних закладів США, Канади, Великої Британії та інших країн Європи і Азії як окремий предмет, факультатив або частина курсу з комунікації чи ораторського мистецтва. Вони розглядаються як ефективна педагогічна технологія і використовуються на уроках з предметів, де зміст навчання потребує обговорення суперечливих тем. Окрім того, дебати є однією з найпоширеніших форм позакласної діяльності: шкільні та студентські турніри в усьому світі, міжнародні чемпіонати, дебатні організації, об'єднують сотні клубів. Підтримка дебатного руху національними урядами, громадськими і міжнародними організаціями свідчить про їх популярність та значний потенціал для інтелектуального розвитку молоді.

У сучасному суспільстві дебати відбуваються в парламентах і на телеекранах, у вузах і школах, а часто і в повсякденному житті. У даному випадку під дебатами розуміють обговорення питання за наявності різних точок зору, поглядів на

нього. Такі дебати зазвичай носять неформальний характер і ведуться без правил. Усунути цей недолік покликані «формальні» дебати, що мають певний регламент – так званий формат.

У цьому сенсі дебати являють собою формалізоване обговорення, побудоване на основі заздалегідь фіксованих виступів учасників – представників двох команд-суперників (груп). Простіше кажучи, опоненти не поливають один одного з пляшок і не махають кулаками, а виступають у суворій послідовності відповідно до регламенту.

Очевидно, що діалог як форма мовної комунікації (і суперечка як його вид) з'явився удалекій давнині, коли людина не погоджувалася з іншою у деяких питаннях. Адже суперечка – природний для людини стан. Саме в суперечці, як відомо, народжується істина, а із зіткнення думок – об'єктивне знання. Відомо: ще великий грецький мислитель Сократ намагався спровокувати суперечку, щоб виявити помилки співвітчизників. Його учень Платон записав свої ідеї у формі діалогів. Диспути між політичними діячами нерідко набували крайніх форм, були характерні для повсякденного життя античного світу. Формальну завершеність дебати набули до Середньовіччя. Скільки чортів може поміститися на вістрі голки – характерна тема палких теологічних суперечок тих часів. Новий час – епоха становлення західної демократії. Її основний принцип – реалізація волі більшості зі збереженням прав меншості.

Однак, умовою виникнення діалогу й суперечки було не тільки вміння розмовляти якоюсь мовою – багато хто застосовував у якості «аргументу, що не потребує доказів» велику дубину вождя, наказ старійшини чи силу війська. Навіть у ХХ столітті була широко поширена думка про те, що «аргумент, озброєний пістолетом, переконуює краще, ніж просто аргумент».

Але чи потрібно вчитися мистецтву суперечки, вмінню переконувати слухачів і опонентів? Кожен, хто хоч раз виступав перед аудиторією, у кого тремтіли руки, а мова ставала ватною, хто добре уявляв тему виступу, але не міг сформулювати свої думки, той, без сумніву, відповідь: «Так!». Є думка, що досить прочитати книгу з викладом основ ораторського мистецтва, і лаври Цицерона стануть вашими. Якщо вам достатньо знати, чим аспект відрізняється від аргументу, а фабула від композиції – сміливо беріться за читання. Якщо ж ваша мета – навчитися невимусовно розмовляти з аудиторією, то єдиний учитель практика [3].

За останні два-три століття суспільство стійко рухається до демократії, діалогу та дебатов. Ця форма комунікації довела свою життєздатність і

ефективність, оскільки в новий час тільки «відкрите суспільство» може існувати й розвиватися протягом довгого часу, пристосовуючись до швидко змінюваних умов. Замкнені ж системи, де панує повна однотайність і стабільність, а люди – слухняні виконавці рішень «владної вертикалі», приречені на саморуйнування.

Вперше цю дилему сформулював австрійський філософ Карл Поппер, який провів більшу частину життя в Англії, де і написав одну зі своїх основних робіт «Відкрите суспільство і його вороги» (1945). У ній Поппер пише, що вірить в існування абсолютної істини, але не вірить тому, хто вважає, що володіє нею. Він стверджує те, що знання постійно збільшується й висновки є тимчасовими, і воно вдосконалюється тільки за рахунок спростування – суворій громадській перевірки ідей і думок [9].

У даній роботі Карл Поппер підкреслює особливу цінність розвитку у вільної людини критичного (недогматичного) мислення, тобто спільного процесу діалогу й відкритого обговорення тих чи інших проблем. Оскільки мислення людини носить мовний характер, необхідно, на думку Поппера, розвивати вміння мислити самостійно й відстоювати та доводити власну думку, переконуючи інших у своїй правоті. Саме тут підкреслюється важливість дебатов як форми переконання. Учасник дискусії сподівається змінити позицію інших щодо того, що є кращим або правильним.

Дебати, як вид молодіжної діяльності, вперше сформувалися в США й Великобританії на початку ХХ століття. Місія програми – утвердження цінностей демократичного суспільства, розвиток взаєморозуміння та співпраці між країнами і народами.

Сьогодні вже відомо, що навчальні дебати є важливим засобом розвитку в людини навичок критичного мислення й аргументованого висловлювання. Метою навчання веденню дебатов і поширення цієї освітньої технології не є підготовка до змагань, турнірів чи показових ігор, хоча й вони – складова навчання. Лише «грати в дебати» замало, найбільшого результату в розвитку дитини можна досягти, якщо навчити її знаходити суперечності, контрверсійність інформації, будувати захищені від нападів докази, підтверджувати їх прикладами тощо. Навчальні дебати також формують в учнів уміння уважно прислуховуватися до контраргументів і розмірковувати над відповідями.

Остін Фрілі і Девід Стейнберг (Freeley A. & Steinberg D.) у виданні «Аргументація і дебати: критичне мислення для аргументованого прийняття рішень» розглядають дебати як процес дослідження і переконання, пошук вмотивова-

ного судження про пропозицію. Вони вважають, що люди можуть використовувати дебати, щоб досягти власного розуміння; можливо, особи або групи використовують їх, щоб змінити спосіб мислення інших. На їхню думку, дебати означають процес розгляду різних точок зору та вироблення суджень із певної теми, щоб за допомогою обговорення дійти рішення на власний розсуд або переконати інших погодитися з ним. Вони зазначають, що «дебати як вправи, які використовуються в класі, і як метод мислення і поведінки унікально забезпечують розвиток кожного з цього набору навичок. Починаючи з класичних часів, дебати були одним з кращих методів вивчення і звернення до принципів критичного мислення» [4].

Важливою є думка Ненсі Клаксон (Claxton Nancy), яка вважає дебати не лише освітньою методологією, а й невід'ємною частиною наукових демократичних інститутів, починаючи з часів Стародавньої Греції [5].

Дебати як форма ведення суперечки відрізняються від просто логічної аргументації, яка лише перевіряє речі на предмет послідовності з точки зору аксіом, а також від суперечки про факти, в якій цікавляться тільки тим, що сталося або не відбулося. Хоча логічна послідовність, фактична точність, як втім і емоційна апеляція до публіки, є важливими елементами переконання. В дебатах одна сторона часто превалює над іншою завдяки презентації більш якісного змісту і/або структури розгляду проблеми.

Кожні дебати мають закликати до рішень. Це процес перспективи. Рішення є сумою представлених аргументів та ідей. Деякі ідеї є важливішими за інші і можуть бути пов'язані між собою складними взаємозв'язками. Дебатери мають допомагати аудиторії зважувати думки та проблеми таким чином, щоб вона могла прийняти логічне рішення. Тоді, як багато інших видів дискусій закликають людей «вивчати далі», дебати наприкінці вимагають рішення або стосовно проблеми, що обговорюється, або того, хто провів кращу роботу, захищаючи чи заперечуючи проблему. Ця фаза прийняття рішення уможлиблює завершення дискусії та змушує учасників ставитися до захисту того чи іншого аспекту проблеми із зацікавленістю та відповідальністю.

Не кожні дебати містять усі ці елементи, але, на нашу думку, такі характеристики є важливими для дебатів. Це ті концептуальні компоненти, на використання яких учителі мають стимулювати учнів під час дебатів у класі. Вони, на наш погляд, є основою того, як люди вчаться один в одного та зростають через комунікацію.

Програма дебатів також є ефективною педа-

гогічною технологією, яка сприяє розвитку логічного й критичного мислення, комунікативної культури та навичок публічного виступу.

Дебати розвивають в молодих людях навички, необхідні для ефективного спілкування у будь-якій сфері людської діяльності, зокрема парламентської, виробляють критичне мислення, будучи одночасно популярним видом інтелектуального дозвілля. Участь в програмі дає можливість розвинути вміння працювати в команді, здатність концентруватися на суті проблеми і відстоювати непопулярні рішення.

Дебати розвивають критичне мислення, формують навички переконливої аргументації, публічних виступів, розвивають усне та письмове мовлення, сприяють ефективному спілкуванню.

Вони допомагають дивитися на речі з різних сторін; ставити запитання щодо розв'язання суті справи або проблеми; знаходити факти і розвивати кмітливість, логіку та аргументацію, що допоможе переконати інших людей у правильності вашої позиції. Людина, яка пройшла школу дебатів, має безперечну перевагу над іншими громадянами, бо на її боці буде сила знання. Завдяки цьому стає можливою організація процесу власного мислення, викладення думки зрозуміло, чітко, ефективно й переконливо.

Прийоми та засоби спілкування з людьми, котрим навчають дебати, дуже швидко реалізуються, адже кордони стають більш прозорими, зростає потреба в обміні інформацією, думками тощо. Людині в демократичному суспільстві дебати допомагають краще зрозуміти тенденції політичного розвитку і переконливо агітувати за ті позитивні зміни, у яких вона впевнена.

Люди в усьому світі беруть багато корисного з дебатів. Але, якщо задати питання, чому люди дебатують, то одержите відповідь, що це просто цікаво й весело. Працюючи разом, аби краще підготуватися до дебатів, учасники перетворюються із гравців команди у справжніх друзів. Дебати допомагають у навчанні – невеликий досвід дебаткування одразу ж допоможе впевненіше почуватися в будь-якій аудиторії, швидко орієнтуватися в будь-якій темі, правильно ставити запитання та визначати суть проблеми.

Проблемою дебатного руху залишається не повне розуміння перспектив дебатної технології. Сьогодні тренери та науковці, які розробляють дебати звертають увагу лише на саму технологію дебаткування (формати, стилі, тощо). Та не звертають належної уваги на перспективи дебатного руху, на роль дебатів у розвитку громадянського суспільства та демократії, хоча вони є невід'ємними одне від одного. Дебати пропагують демократичні цінності, сприяють розвитку

свободи слова та думки. Вчать аргументованим учинкам. А без критичного мислення, яке лежить в основі даної технології, маже неможливе існування освіченої людини в інформаційному світі.

Висновки. Дебати як вид молодіжної діяльності вперше сформувалися в США і Великобританії на початку ХХ століття. Це спеціально організований, чітко структурований публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми для переконання третьої сторони. Місія програми – утвердження цінностей демократичного суспільства, розвиток взаєморозуміння і співпраці між країнами та народами. Дебати є не лише освітньою методологією, а й невід’ємною частиною наукових демократичних інститутів, починаючи з часів Стародавньої Греції.

Сьогодні вже відомо, що навчальні дебати є важливим засобом розвитку навичок критичного мислення і аргументованого висловлювання. Лише «грати в дебати» замало, найбільшого результату в розвитку дитини можна досягти, якщо навчити її знаходити суперечності, контрверсійність інформації, будувати захищені від нападів докази, підтверджувати їх прикладами тощо. Навчальні дебати також формують в учнів уміння

уважно прислуховуватися до контраргументів і розмірковувати над відповідями.

На сьогодні дебати є світовим трендом. До дебатної спільноти залучені тисячі молодих людей, а за дебатами на телебаченні спостерігають мільйони глядачів. Перспективність дебатного руху обумовлена їх популярністю у світі та зростанням кількості профільних організацій, а також вже заздалегідь запланованими заходами на найближчі 5 років.

Кожні дебати закликають до рішень. Це процес перспективи. Вони розвивають у молодих людях навички, необхідні для ефективного спілкування в будь-якій сфері людської діяльності, зокрема парламентської, виробляють критичне мислення, допомагають дивитися на речі з різних сторін; ставити запитання щодо розв’язання суті справи або проблеми; знаходити факти і розвивати кмітливість, логіку та аргументацію, що допоможе переконати інших людей у правильності вашої позиції.

Тому дебати є безпосереднім інструментом реалізації демократії, оскільки розвивають у молоді найважливіші навички та цінності для ліберальної за духом людини, яка проживає в демократичному суспільстві.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Андерсон Р. Дискурсивне походження диктатури й демократії / Пер. з англ. // Універсум. – 2003. – №6-7. – С. 8-20
2. Баранов Н. А. Современная демократия: эволюционный поход / Н. А. Баранов. – СПб.: Балт. гос. техн. ун-т, 2007. – 208 с.
3. Зима О. В. Поняття «дебати» у науковій літературі, їх застосування на уроках суспільствознавчих предметів / О. В. Зима. – Режим доступу: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/zima.htm
4. Зима О. В. Учнівські дебати як спосіб розвитку критичного мислення старшокласників на уроках суспільствознавчих предметів / О. В. Зима. – Режим доступу: http://undip.org.ua/upload/iblock/f62/2_20.pdf
5. Зима О. В. Навчання демократії через дебати. Методичний посібник / О. Зима, Т. Ремех. – Київ: Літера, 2015. – 80 с.
6. Маградзе К. Образовательные дебаты «Молодеж выбирает» / К. Маградзе, Н. Бершвили, Т. Церцвадзе // М.: Ааф, 2009. – 88 с.
7. Пометун О. І. Основи критичного мислення: методичний посібник для учителів / О. І. Пометун, Л. М. Пилипчатіна, І. М. Сущенко, І. О. Баранова. – Дніпро: вид-во «Ліра», 2016. – 156 с.
8. Шнайдер А. Навчання через дебати: різноманіття поглядів: адаптований переклад з англійської / А. Шнайдер, М. Шнурер. – Київ: БФ «Вчителі за демократію та партнерство», 2009. – 320 с.
9. Harvey-Smith N. The Practical Guide to Debating / N. Harvey-Smith. – New York: Idebate Press, 2011. – 188 p.

REFERENCES

1. Anderson, R. (2003). *Dyskursyvne pokhodzhennia dyktatury y demokratii* [The discursive origin of dictatorship and democracy]. *Universum*, (6-7), 8-20. [in Ukrainian].
2. Baranov, N. A. (2007). *Sovremennaya demokratiya: evolyutsionnyy pokhod* [Modern democracy: an evolutionary campaign]. St. Petersburg, Balt. gos. tekhn. un-t. [in Russian].
3. Zima, O. V. (2013). *Ponyattya "debati" u naukoviy literaturi, ikh zastosuvannya na urokakh suspilstvoznachikhh predmetiv* [The concept of "debate" in scientific literature, their application at the lessons of social science subjects]. Retrieved from: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/18/statti/zima.htm [in Ukrainian].
4. Zima, O. V. (2014). *Uchnivski debati yak sposib rozvitku kritichnogo mislennya starshoklasnikov na urokakh suspilstvoznachikhh predmetiv* [Student debates as a way of developing critical thinking of senior pupils at social science subjects lessons]. Retrieved from: http://undip.org.ua/upload/iblock/f62/2_20.pdf [in Ukrainian].

5. Zima, O. V. (2015). *Navchannya demokratii cherez debati. Metodichniy posibnik [Learning democracy through debate. Methodical manual]*. Kyiv: Litera [in Ukrainian].
6. Magradze, K. (2009). *Obrazovatelnye debaty «Molodyezh vyberayet» [Educational debate "Youth chooses"]*. Moscow: Aaf [in Russian].
7. Pometun, O. I. (2016). *Osnovi kritichnogo mislennya: metodichniy posibnik dlya uchiteliv [Fundamentals of Critical Thinking: Methodological Manual for Teachers]*. Dnipro: Lira [in Ukrainian].
8. Shnyder, A. (2009). *Navchannya cherez debati: riznomanitya poglyadiv: adaptovaniy pereklad z angliyskoi [Learning through debate: variety of views: adapted translation from English]*. Kyiv: BF "Vchiteli za demokratiyu ta partnerstvo" [in Ukrainian].
9. Harvey-Smith, N. (2011). *The Practical Guide to Debating*. New York: Idebate Press.

Конон Наталія Євгеніївна – кандидат політичних наук, доцент
Дніпровський національний університет імені О. Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72
E-mail: konon8nataly@i.ua

Авдеева Ірина Дмитрівна – студентка
Дніпровський національний університет імені О. Гончара
Адреса: 49010, м. Дніпро, пр. Гагаріна, 72
E-mail: iryna.avdieieva@gmail.com

Konon Nataly Eugeniivna – PhD in political sciences, Associate Professor
O. Honchar Dnipro National University
Address: 72, Gagarin Ave, Dnipro, 49010, Ukraine
E-mail: konon8nataly@i.ua

Avdieieva Iryna Dmytrivna – Student
O. Honchar Dnipro National University
Address: 72, Gagarin Ave., Dnipro, 49010, Ukraine
E-mail: iryna.avdieieva@gmail.com